

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۶ زمستان ۱۳۸۸

هنجاریابی پرسشنامه ۶ عاملی شخصیت HEXACO-PI-R در دانشجویان ایرانی

حسن پالاهنگ - دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه اصفهان و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد
دکتر حمیدطاهر نشاطدوست - دانشیار دانشگاه اصفهان
دکتر حسین مولوی - استاد دانشگاه اصفهان

چکیده

در این مقاله پرسشنامه‌ی ۶ عاملی شخصیت HEXACO-PI-R که از مطالعات فرهنگ‌واژگان ساختار شخصیت در ۷ کشور جهان استخراج شده است از نظر ساختار عاملی، پایایی و اعتبار مورد بررسی قرار گرفته است. پرسشنامه‌ی شخصیتی ۶ عاملی HEXACO-PI-R دارای ۲۴ مقیاس صفات است و ۶ عامل شخصیتی صداقت-فروتنی (H)، هیجان‌پذیری (E)، برون‌گرایی (X)، توافق (A)، وظیفه‌شناسی (C) و باز بودن به تجربه (O) را در بر می‌گیرد.

این مطالعه از نوع زمینه‌یابی بوده و جامعه آماری پژوهش را دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه‌های وزارت علوم و فناوری تشکیل می‌دادند. نمونه مورد مطالعه ۷۱۱ نفر دانشجو (۳۰۲ نفر مذکر و ۴۰۹ نفر مؤنث) از ۵ دانشگاه کشور (شهید بهشتی،

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

اصفهان، تبریز، کرمان و شهرکرد) بودند. در این مطالعه همچنین ساختار ۶ عاملی پرسشنامه^۱ HEXACO-PI-R در دانشجویان ایرانی مورد تأیید قرار گرفت. همچنین همه‌ی مقیاس‌های پرسشنامه^۱ پایایی‌های درونی بالایی منطبق بر ساختار ۶ عامل فرض شده و اعتبار همگرایی کافی با متغیرهای خارجی نشان دادند. این مطالعه نشان داد که پرسشنامه^۱ ۶ عاملی شخصیت HEXACO-PI-R ابراز مناسبی برای سنجش ابعاد مختلف شخصیت در جامعه^۲ دانشجویی کشور است. بررسی اعتبار این پرسشنامه در سطح جمعیت عمومی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: هنجاریابی، پرسشنامه HEXACO-PI-R، دانشجویان ایرانی.

تاریخ رشد و توسعه روانشناسی نشان می‌دهد که هدف بسیاری از پژوهشگران این حوزه درک و نشان دادن عناصر بنیادین تبیین رفتار در جنبه‌های بهنجار و آسیب‌شناسی روانی بوده است. اما اختلاف نظرهای بسیاری در این زمینه وجود دارد. به هر حال، در طی بخش اعظمی از قرن بیستم هیچ توافق و اجتماعی در رابطه با ساختار شخصیت وجود نداشت. اما در اواخر این قرن پژوهشگران توافق کردند که تغییرات شخصیت را به بهترین وجه می‌توان در پنج بعد مستقل و وسیع شخصیت خلاصه نمود. این پنج عامل ابتدا در زبان انگلیسی کشف شد و در گروه‌های کوچکی از افراد مورد بررسی قرار گرفت (نورمن^۱، ۱۳۶۳؛ دیگمن و تیک موتو-چوک^۲، ۱۹۸۱؛ توپز و کریستال^۳، ۱۹۶۱، ۱۹۹۲). در مراحل بعدی در تحقیقات جامع‌تری که بر روی جمعیت‌های بزرگ و قابل تعمیم انجام شد مجموعه پنج عامل بزرگ مطرح گردید (گلدبرگ^۴، ۱۹۹۰).

1- Norman
3- Tupes & Christal

2- Digman & Takemoto-chock
4- Costa & McCrae

کاستا و مک‌کری^۱ (۱۹۹۲) مجموع کوتاه و بلندی از مقیاس‌های شاخص برای ابعاد مدل پنج عاملی به نام پرسشنامه پنج عاملی^۲ و پرسشنامه^۳ نئو تجدیدنظر شد^۳ را

ارائه و معرفی کردند و به طور وسیعی مورد استفاده قرار گرفت. علی‌رغم کیفیت بالای روان‌سنجی این ابزار، محدودیت‌هایی در مدل پنج‌عاملی ساختار شخصیت وجود دارد. تحقیقات واژگانی^۴ اخیر در زبان‌های مختلف آشکار ساخته‌اند که وقتی مجموعه متغیرهای شخصیت تحلیل عامل^۵ می‌شود شش عامل آشکار می‌شود. علاوه بر این، وضعیت‌های چرخشی برخی از این عوامل تا حدودی با محل‌های محور سنتی تعیین شده توسط پنج بزرگ^۶ و مدل پنج‌عاملی تفاوت دارد و این چرخش‌ها امکان تعبیر و تفسیر نظری ساده‌تر این عوامل را فراهم می‌سازند (اشتون و لی^۷، ۲۰۰۱).

مدل پیشنهادی ساختار شخصیت در مطالعه‌ی حاضر دارای ۶ بعد است که تعداد و نام‌های آنها حاکی از سر واژه HEXACO می‌باشد. این ۶ بعد عبارتند از: صداقت- فروتنی^۸، هیجان‌پذیری^۹، برون‌گرایی^{۱۰}، توافق^{۱۱}، وظیفه‌شناسی^{۱۲} و باز بودن به تجربه^{۱۳}.

HEXACO در واقع اضافه کردن بعد جدید صداقت- فروتنی یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مدل می‌باشد و تفاوت عمده‌ای از مدل پنج‌عاملی محسوب می‌شود (اشتون، لی، ورنون، یانگ و همکاران^{۱۵}، ۲۰۰۰). اخیراً راه‌حل‌های ۶ عاملی مشاهده شده در ۸ تحقیق مستقل و در ۷ زبان هلندی، فرانسوی، آلمانی، مجاری، ایتالیایی، کره‌ای و لهستانی مورد بررسی قرار گرفته و ساختار مشابهی در همه‌ی زبان‌ها ظاهر

1- NEO Personality inventory Revised
3- NEO Five- Factor Inventory (NEO- FFI)
5- Big Five
7- Ashton & Lee
9- Honesty- Humility (H)
11- Extraversion (X)
13- Emotionality (E)

2- Goldberg
4- lexical researches
6- (NEO-PI-R)
8- factor analysis
10- Ashton, Lee, Vernon, Young & et al
12- Agreeableness (A)

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

شده است. در این مطالعات تحلیل‌های عامل رتبه‌بندی تعداد زیادی صفات که تفاوت‌های در صفات شخصیت بهنجار را شرح می‌دهند تحت عنوان مطالعات فرهنگ واژگان استاندارد شخصیت مطرح شده‌اند (اشتون و لی، پروچینی و همکاران^۱، ۲۰۰۴).

لی و اشتون (۲۰۰۴) پایایی (ثبات درونی) مقیاس‌های HEXACO-PI-R را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که پایایی عامل‌ها در محدوده‌ای از ۰/۸۹ (وظیفه‌شناسی) تا ۰/۹۲ (صداقت- فروتنی) و از ۰/۷۵ (مقیاس خلاقیت) تا ۰/۸۸ (مقیاس بخشش) در سطح مقیاس‌ها قرار داشت.

در مطالعه‌ی فوق مطالعه لی و اشتون (۲۰۰۴) تفاوت جنسیتی مهمی در برخی سطح صفات مشاهده شد و لی در مقیاس‌های متعلق به عامل‌های هیجان‌پذیری و صداقت- فروتنی الگوی تقریباً همناختی از نظر جنسیتی مشاهده گردید.

در مطالعه‌ی فوق مقیاس‌های ۲۴ گانه HEXACO-PI-R در معرض تحلیل عامل محور اصلی قرار داده شدند. ۱۰ مقدار ویژه‌ی اول^۲ عبارت بودند از: ۳/۵، ۴/۵، ۲/۷، ۲/۵، ۱/۷، ۱/۳، ۰/۸، ۰/۸، ۰/۷، ۰/۶. آخرین کاهش در مقدار ویژه بین عوامل ششم و هفتم به وقوع پیوست و شش عامل اول مجموعاً ۶۳/۲٪ کل واریانس را تبیین کرد و وقتی این عوامل با راه‌حل واریماکس چرخش داده شد یک ساختار عامل ظاهر شد که در آن همه‌ی مقیاس‌ها بالاترین بارها خود را روی عوامل تعیین شده نشان دادند. در این مطالعه‌ی همبستگی درونی ۶ عامل HEXACO-PI-R بررسی شد. همبستگی میان شش عامل نسبتاً کم بود و نشان می‌داد که عامل‌ها از هم مستقل هستند و از همبستگی‌های درونی ۵ عامل NEO-PI-R (کاستا و مک‌کری، ۱۹۹۲) و NEO-FFI (ایگان، دیری و آستین^۱، ۲۰۰۱) و IPIP (گلدبرگ، ۱۹۹۹) کمتر بودند.

1- Ashton, Lee, Perugini & et al
3- Egan, Deary & Austin

2- initial eignvalues

در مطالعه‌ی فوق‌العاده‌ی فوق‌العاده‌ی اعتبار سازه‌ی پرسشنامه‌ی HEXACO-PI-R، ۶ عامل یا شاخص سازه که انتظار داشتیم همبستگی قوی با عوامل و مقیاس‌های این پرسشنامه داشته باشند انتخاب شدند. نتایج پژوهش نشان داد که تمامی عامل‌های پرسشنامه از اعتبار بالایی برخوردارند (اشتون ولی، ۲۰۰۱).

با توجه به اعتبار و پایایی پرسشنامه HEXACO-PI-R و کارایی آن در ارزیابی شخصیت، هدف این پژوهش هنجاریابی پرسشنامه‌ی ۶ عاملی HEXACO-PI-R در دانشجویان ایرانی بود.

روش

جامعه و نمونه‌ی آماری

روش پژوهش حاضر زمینه‌یابی بود. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم و فناوری تشکیل می‌دادند. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. ابتدا کلیه دانشگاه‌های مورد مطالعه به پنج گروه، شمال، پایتخت، جنوب، شرق و غرب کشور تقسیم شدند. از هر گروه یک دانشگاه به تصادف انتخاب شدند و از هر دانشگاه تعداد ۱۵۰ نفر نمونه انتخاب شد. انتخاب مساوی نمونه‌ها در این پژوهش به این دلیل بوده است که در نمونه‌های بالاتر از ۴۰ نفر که به جوامع مساوی و بزرگ مربوط هستند حجم نمونه تأثیری در نتایج ندارد (مولوی، ۱۳۸۶).

روش انتخاب نمونه به این ترتیب بود که ابتدا اسامی دانشکده‌های هر دانشگاه تهیه شد به طور تصادفی دو دانشکده از هر دانشگاه انتخاب گردید. سپس از بین رشته‌های تحصیلی به طور تصادفی دو رشته انتخاب شد و از هر رشته ۵ نفر از سال‌های تحصیلی مختلف پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. تعدادی از پرسشنامه‌ها ناقص تکمیل شده بود و

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

حذف شدند، در جدول ۱ نمونه مورد مطالعه بر حسب دانشگاه و جنسیت ارائه شده است. علاوه بر این، برای ارزیابی اعتبار سازه‌ی پرسشنامه‌ی یک نمونه ۱۳۱ نفری از دانشجویان دانشکده‌ی روانشناسی انتخاب و پرسشنامه‌های NEO-PI-R، HEXACO-PI-R و مقیاس انحراف اجتماعی (pd) پرسشنامه MMPI-2 اجرا گردید.

ابزارهای اندازه‌گیری

پرسشنامه‌ی شخصیتی HEXACO-PI-R: این پرسشنامه دارای ۶ عامل می‌باشد. اسامی عوامل عبارتند از: ۱- عامل صداقت- فروتنی، ۲- عامل هیجان‌پذیری، ۳- عامل برونگرایی، ۴- عامل توافق، ۵- عامل وظیفه‌شناسی، ۶- عامل باز بودن به تجربه.

هر عامل دارای ۴ مقیاس می‌باشد و هر مقیاس دارای ۸ سوال است. مجموعاً پرسشنامه ۱۹۲ سوال را در بر می‌گیرد. HEXACO-PI-R از سر وازه عوامل پرسشنامه برداشت شده است.

این پرسشنامه توسط اشتون و لی (۲۰۰۰) تهیه شده است و پایایی و اعتبار آن در مطالعات مختلف مورد تأیید قرار گرفته است (اشتون، لی، پروچینی و همکاران، ۲۰۰۴). در این مطالعه فرم تجدید نظر شده آن مورد استفاده قرار گرفته است. پاسخنامه دارای پنج گزینه کاملاً مخالف (۱)، مخالف (۲)، بی‌نظر (۳)، موافق (۴) و کاملاً موافق (۵) می‌باشد. تعدادی از سوالات بصورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند.

پرسشنامه‌ی شخصیتی NEO-PI-R: برای بررسی اعتبار سازه‌ی این پرسشنامه از پرسشنامه‌ی NEO-PI-R استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۴۰ سوال است و دارای ۵ عامل روان‌نژندی، بروگرایی، باز بودن به تجربه، توافق و وظیفه‌شناسی می‌باشد.

هر عامل دارای ۶ مقیاس است و هر مقیاس دارای ۸ سوال است و توسط و کاستا و مک‌کرای در سال ۱۹۸۵ ساخته شده است. هنجاریابی این پرسشنامه و انطباق فارسی

آن در سال ۱۳۷۷ بر روی دانشجویان دانشگاه‌های ایران انجام شده است (گروسی فرشی، ۱۳۷۷).

مقیاس انحراف اجتماعی پرسشنامه MMPI-2: این مقیاس دارای ۵۰ سوال است و از پرسشنامه MMPI-2 برداشت شده است (مارنات، ۱۳۸۴) با توجه به اینکه عامل صداقت- فروتنی پرسشنامه HEXACO-PI-R عامل جدیدی است که در NEO-PI-R وجود ندارد مقیاس انحراف اجتماعی MMPI-2 انتخاب شد و انتظار داشتیم که بین این عامل و مقیاس انحراف اجتماعی همبستگی منفی دیده شود. لی و اشتون (۲۰۰۴) در بررسی اعتبار عامل صداقت- فروتنی از مقیاس سایکوپاتی اولیه (لونسون و همکاران، ۱۹۹۹) استفاده کرده‌اند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از میانگین، انحراف معیار آزمون t استیودنت، تحلیل عوامل و همبستگی پیرسون استفاده شده است.

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

یافته‌ها

جدول (۱) فراوانی دانشجویان مورد مطالعه بر حسب دانشگاه و جنسیت

دانشگاه	مذکر		مؤنث		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
شهید بهشتی تهران	۷۶	۲۵/۲	۶۳	۱۵/۴	۱۳۹	۱۹/۵
اصفهان	۶۱	۲۰/۲	۸۸	۲۱/۵	۱۴۹	۲۱
باهنر کرمان	۴۷	۱۵/۶	۹۸	۲۴	۱۴۵	۲۰/۴
شهرکرد	۸۰	۲۶/۵	۵۶	۱۳/۷	۱۳۶	۱۹/۱
تبریز	۳۸	۱۲/۶	۱۰۴	۲۵/۴	۱۴۲	۲۰
جمع کل	۳۰۲	۴۲/۵	۴۰۹	۵۷/۵	۷۱۱	۱۰۰

در جدول ۱ فراوانی دانشجویان مورد مطالعه بر حسب دانشگاه محل تحصیل و جنسیت ارائه شده است. همان طوری که ملاحظه می‌شود ۱۹/۵٪ نمونه‌ی مورد مطالعه از دانشگاه شهید بهشتی، ۲۱٪ دانشگاه اصفهان، ۲۰/۴٪ دانشگاه باهنر کرمان، ۱۹/۱٪ دانشگاه شهرکرد و ۲۰٪ از دانشگاه تبریز هستند. ۴۲/۵٪ دانشجویان مذکر و ۵۷/۵٪ مؤنث بودند.

جدول (۲) آزمون *KMO* و بارت برای تعیین کفایت حجم نمونه

آزمون <i>KMO</i> برای کفایت حجم نمونه		۰/۸۳
آزمون بارت	کای اسکوئر	۱۰۹۰۳/۳۷۳
	dF	۲۷۶
	سطح معنی داری	۰/۰۰۰

جدول (۳) میانگین و انحراف معیار نمرات دانشجویان در پرسشنامه HEXACO-PI-R بر حسب جنسیت

سطح معنی داری	t	df	مذکر		مونث		کل		عامل - مقیاس
			انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۰۰	۶/۹۹	۷۰۹	۰/۸۶	۲/۹۹	۰/۶۳	۳/۳۹	۰/۷۶	۳/۲۲	عامل صداقت-فروتنی
۰/۰۰۰	۶/۶۰	۷۰۹	۱/۰۴	۳/۱۴	۰/۷۸	۳/۵۹	۰/۹۲	۳/۳۹	مقیاس صمیمیت
۰/۰۰۰	۷/۷۴	۷۰۹	۰/۹۳	۳/۲۰	۰/۷۷	۳/۶۹	۰/۸۷	۳/۴۹	مقیاس انصاف
۰/۰۰۰	۴/۹۴	۷۰۹	۰/۸۰	۲/۶۷	۰/۷۱	۲/۹۵	۰/۷۶	۲/۸۳	مقیاس اجتناب از حرص و آزار
۰/۰۰۰	۵/۳۲	۷۰۹	۰/۹۵	۲/۹۸	۰/۷۳	۳/۳۲	۰/۰۵	۳/۱۸	مقیاس حجب و حیا
۰/۰۴	۲/۰۸	۷۰۹	۰/۶۲	۲/۷۴	۰/۳۷	۲/۸۲	۰/۴۹	۲/۷۸	عامل هیجان پذیری
۰/۰۳	۲/۲۱	۷۰۹	۰/۸۴	۲/۶۳	۰/۵۳	۲/۷۴	۰/۶۸	۲/۶۹	مقیاس ترس
۰/۱۶	۱/۴۰	۷۰۹	۰/۶۵	۲/۸۴	۰/۵۴	۲/۷۹	۰/۵۹	۲/۸۲	مقیاس اضطراب
۰/۰۰۰	۵/۶۶	۷۰۹	۰/۷۲	۲/۶۸	۰/۵۸	۲/۹۶	۰/۶۶	۲/۸۴	مقیاس وابستگی
۰/۷۵	۰/۳۲	۷۰۹	۰/۶۹	۲/۷۹	۰/۵۳	۲/۷۸	۰/۶۰	۲/۷۸	مقیاس احساساتی بودن
۰/۰۰۰	۱۰/۱۶	۷۰۹	۰/۶۶	۳/۶۰	۰/۷۴	۳/۰۶	۰/۷۶	۳/۳۰	عامل برونگرایی
۰/۰۰۰	۹/۵۸	۷۰۹	۰/۶۷	۳/۷۵	۰/۷۷	۳/۲۲	۰/۷۸	۳/۴۵	مقیاس عزت نفس اجتماعی
۰/۰۰۰	۷/۹۰	۷۰۹	۰/۷۸	۳/۴۳	۰/۸۵	۲/۹۴	۰/۸۵	۳/۱۵	مقیاس جسارت اجتماعی
۰/۰۰۰	۹/۲۱	۷۰۹	۰/۷۷	۳/۶۵	۰/۹۱	۳/۰۵	۰/۹۰	۳/۳۱	مقیاس معاشرت پذیری
۰/۰۰۰	۹/۷۲	۷۰۹	۰/۷۳	۳/۶۰	۰/۷۸	۳/۰۴	۰/۸۱	۳/۲۸	مقیاس سرزندگی
۰/۰۰۲	۳/۱۱	۷۰۹	۰/۸۴	۳/۱۹	۰/۶۲	۳/۳۶	۰/۷۳	۳/۲۹	عامل توافق
۰/۰۰۱	۳/۴۴	۷۰۹	۰/۹۲	۳/۰۸	۰/۷۶	۳/۲۹	۰/۸۴	۳/۲۱	مقیاس بخشش
۰/۰۲	۲/۳۳	۷۰۹	۰/۹۵	۳/۲۶	۰/۷۹	۳/۴۱	۰/۸۷	۳/۳۵	مقیاس ملایمت
۰/۰۰۰	۳/۸۲	۷۰۹	۰/۸۹	۳/۲۰	۰/۷۴	۳/۴۴	۰/۸۲	۳/۳۴	مقیاس انعطاف پذیری
۰/۲۲	۱/۲۲	۷۰۹	۰/۹۲	۳/۲۲	۰/۷۵	۳/۳۰	۰/۸۳	۳/۲۷	مقیاس صبر و شکیبایی
۰/۰۰۰	۱۹/۵۱	۷۰۹	۰/۷۰	۲/۷۴	۰/۳۹	۳/۵۴	۰/۶۷	۳/۲۰	عامل وظیفه شناسی
۰/۰۰۰	۱۸/۱۱	۷۰۹	۰/۹۰	۲/۶۷	۰/۶۰	۳/۶۹	۰/۸۹	۳/۲۶	مقیاس سازماندهی
۰/۰۰۰	۱۱/۶۵	۷۰۹	۰/۸۰	۲/۸۲	۰/۴۷	۳/۳۸	۰/۶۹	۳/۱۴	مقیاس سخت کوشی
۰/۰۰۰	۲۰/۰۰	۷۰۹	۰/۷۹	۲/۴۳	۰/۵۳	۳/۴۲	۰/۸۱	۳/۰۰	مقیاس کمال گرایی
۰/۰۰۰	۱۲/۲۳	۷۰۹	۰/۷۷	۳/۰۲	۰/۶۱	۳/۶۶	۰/۷۵	۳/۳۹	مقیاس دوراندیشی
۰/۰۰۰	۹/۷۱	۷۰۹	۰/۵۵	۲/۴۵	۰/۴۴	۲/۸۱	۰/۵۲	۲/۶۶	عامل باز بودن به تجربه
۰/۰۰۰	۱۰/۳۸	۷۰۹	۰/۶۵	۲/۳۸	۰/۶۳	۲/۸۸	۰/۶۸	۲/۶۷	مقیاس درک زیبایی
۰/۰۰۰	۶/۴۲	۷۰۹	۰/۶۳	۲/۴۱	۰/۵۹	۲/۷۱	۰/۶۲	۲/۵۸	مقیاس کنجکاوی
۰/۰۰۰	۹/۲۴	۷۰۹	۰/۶۸	۲/۵۱	۰/۵۹	۲/۹۵	۰/۶۷	۲/۷۶	مقیاس خلاقیت
۰/۰۰۰	۳/۸۳	۷۰۹	۰/۷۸	۲/۵۰	۰/۵۸	۲/۷۰	۰/۶۸	۲/۶۲	مقیاس تجدد

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 ▶ سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

جدول (۴) پایایی (ثبات درونی عامل‌ها و مقیاس‌های پرسشنامه HEXACO-PI-R (ضرایب آلفا)

پایایی	عامل - مقیاس	پایایی	عامل - مقیاس
۰/۹۲	عامل توافق	۰/۹۳	عامل صداقت- تواضع
۰/۷۷	مقیاس بخشش	۰/۸۵	مقیاس صمیمیت
۰/۸۲	مقیاس ملایمت	۰/۸۳	مقیاس انصاف
۰/۷۱	مقیاس انعطاف‌پذیری	۰/۶۹	مقیاس اجتناب از حرص و آز
۰/۷۹	مقیاس صبر و شکیبایی	۰/۷۸	مقیاس حجب و حیا
۰/۹۲	عامل وظیفه‌شناسی	۰/۸۵	عامل هیجان‌پذیری
۰/۸۳	مقیاس سازمان‌دهی	۰/۶۱	مقیاس ترس
۰/۶۵	مقیاس سخت‌کوشی	۰/۴۲	مقیاس اضطراب
۰/۷۶	مقیاس کمال‌گرایی	۰/۵۶	مقیاس وابستگی
۰/۷۴	مقیاس دوراندیشی	۰/۴۴	مقیاس احساساتی بودن
۰/۸۸	عامل باز بودن به تجربه	۰/۹۱	عامل برونگرایی
۰/۵۹	مقیاس درک زیبایی	۰/۷۶	مقیاس عزت‌نفس اجتماعی
۰/۵۰	مقیاس کنجکاو	۰/۸۰	جسارت اجتماعی
۰/۵۷	مقیاس خلاقیت	۰/۸۴	معاشرت‌پذیری
۰/۶۳	مقیاس تجدد	۰/۷۷	سرزندگی

در جدول ۲ نتایج آزمون‌های KMO و بارت^۱ برای تعیین کفایت حجم نمونه‌ی ارائه شده است همانطوری که ملاحظه می‌شود نمونه مورد مطالعه از کفایت برای اجرای پژوهش برخوردار است ($p=0/00$). در جدول ۳ میانگین، انحراف معیار و آزمون t بر حسب جنسیت ارائه شده است. همان طوری که ملاحظه می‌شود به استثنای مقیاس‌های اضطراب، احساساتی بودن و صبر و شکیبایی، در سایر مقیاس‌ها تفاوت معنی‌داری در دانشجویان دختر و پسر از نظر پاسخگویی به پرسشنامه‌ی HEXACO-PI-R وجود دارد. در جدول ۴ پایایی (ثبات درونی) مقیاس‌های پرسشنامه‌ی

1- Barret's Test

HEXACO-PI-R ارائه شده است. بیشترین ضریب آلفا در عامل‌ها به عامل صداقت-تواضع با ۰/۹۳ و کمترین ضریب با ۰/۸۸ به عامل باز بودن به تجربه اختصاص دارد.

جدول (۵) واریانس کل تبیین شده در نمونه‌ی مورد مطالعه (تحلیل عامل HEXACO-PI-R)

مقدار ویژه اولیه			عامل
درصد تجمعی	درصد از واریانس	کل	
۲/۸۱	۲۰/۸۱	۴/۹۹	۱
۳۶/۳۴	۱۵/۵۳	۳/۷۲	۲
۵۰/۸۵	۱۴/۵۰	۳/۴۸	۳
۶۲/۲۳	۱۱/۳۸	۲/۷۳	۴
۶۹/۶۱	۷/۳۸	۱/۷۷	۵
۷۴/۵۷	۴/۹۶	۱/۱۹	۶
۷۷/۵۶	۲/۹۹	-/۷۲	۷
۷۹/۹۳	۲/۳۷	-/۵۷	۸
۸۲/۱۴	۲/۲۱	-/۵۳	۹
۸۴/۲۸	۲/۱۵	-/۵۲	۱۰
۸۶/۲۹	۲/۰۰	-/۴۸	۱۱
۸۸/۱۴	۱/۸۶	-/۴۵	۱۲
۸۹/۶۲	۱/۴۷	-/۳۵	۱۳
۹۰/۹۵	۱/۳۳	-/۳۲	۱۴
۹۲/۲۱	۱/۲۶	-/۳۰	۱۵
۹۳/۳۹	۱/۱۸	-/۲۸	۱۶
۹۴/۴۵	۱/۰۶	-/۲۵	۱۷
۹۵/۴۶	۱/۰۰	-/۲۴	۱۸
۹۶/۴۱	۰/۹۵	-/۲۳	۱۹
۹۷/۲۵	۰/۸۴	-/۲۰	۲۰
۹۸/۰۳	۰/۷۷	-/۱۹	۲۱
۹۸/۷۵	۰/۷۲	-/۱۷	۲۲
۹۹/۴۴	۰/۶۸	-/۱۶	۲۳
۱۰۰/۰۰	۰/۵۶	-/۱۴	۲۴

n=۷۱۱

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

جدول (۶) ماتریس عوامل چرخش یافته HEXACO-PI-R در نمونه‌ی مورد مطالعه

عامل	مقیاس‌ها	عامل					
		۱	۲	۳	۴	۵	۶
بزرگ‌رایی عامل اول	عزت‌نفس اجتماعی	۰/۹۱	-	-	-	-	-
	معاشرت‌پذیری	۰/۸۹	-	-	-	-	-
	سرزندگی	۰/۸۹	-	-	-	-	-
	جسارت اجتماعی	۰/۸۷	-	-	-	-	-
صداقت-فروتنی عامل دوم	صمیمیت	-	۰/۹۰	-	-	-	-
	حجب و حیا	-	۰/۸۸	-	-	-	-
	انصاف	-	۰/۸۸	-	-	-	-
	اجتناب از حرص و آز	-	۰/۸۱	-	-	-	-
توافق عامل سوم	ملازمت	-	۰/۱۰	-	-	-	-
	بخشش	-	۰/۸۳	-	-	-	-
	صبر و شکیبایی	-	۰/۱۲	-	-	-	-
	انعطاف‌پذیری	-	۰/۱۸	-	-	-	-
وظیفه‌شناسی عامل چهارم	سخت‌کوشی	-	۰/۱۶	-	-	-	-
	سازماندهی	-	۰/۱۰	-	-	-	-
	دوراندیشی	-	۰/۱۱	-	-	-	-
	کمال‌گرایی	-	۰/۲۴	-	-	-	-
باز بودن به تجربه عامل پنجم	خلاقیت	-	-	-	-	-	-
	درک زیبایی	-	۰/۲۴	-	-	-	-
	کنجکاوی	-	۰/۱۲	-	-	-	-
	تجدد	-	۰/۲۰	-	-	-	-
هیجان‌پذیری عامل ششم	اضطراب	-	-	-	-	-	-
	وابستگی	-	-	-	-	-	-
	ترس	-	-	-	-	-	-
	احساساتی بودن	-	-	-	-	-	-

بررسی پایایی مقیاس‌ها نشان دهد که بیشترین ضریب با ۰/۹۳ به مقیاس صمیمیت و کمترین ضریب با ۰/۴۲ به مقیاس اضطراب تعلق دارد. جدول ۵ واریانس کل تبیین شده در نمونه‌ی مورد مطالعه ارائه شده است. بررسی مقیاس‌های ۲۴ گانه HEXACO-PI-R نشان داد که ده مقدار ویژه اولیه عبارت بودند از ۴/۹۹، ۳/۷۲، ۳/۴۸، ۲/۷۳، ۱/۷۷، ۱/۱۹، ۰/۷۲، ۰/۵۷، ۰/۵۳، ۰/۵۲. آخرین کاهش مهم در مقدار ویژه بین عوامل ششم و هفتم به وقوع پیوست. ۶ عامل اول مجموعاً ۷۴/۵۷٪ کل واریانس را تبیین کرد (جدول ۵) زمانی که این عوامل با راه‌حل واریماکس^۱ چرخش داده شد یک ساختار عامل ساده ظاهر شد. همان طوری که (جدول ۶) نشان می‌دهد همه‌ی مقیاس‌ها بالاترین بارهای خود را بر روی عامل تعیین شده نشان دادند و اندازه‌های عامل مربوطه بزرگ و در محدوده‌ی ۰/۶۹ تا ۰/۹۸ قرار داشتند. بارهای عامل مقیاس‌ها روی عوامل غیرمربوط بطور کلی ناچیز بودند و هیچ‌کدام از بارهای ثانویه فراتر از ارزش مطلق ۰/۳۰ در نمونه مورد مطالعه نبودند.

جدول (۷) همبستگی درونی بین عامل‌های HEXACO-PI-R در نمونه‌ی مورد مطالعه

عامل‌ها	صداقت- فروتنی	هیجان‌پذیری	برونگرایی	توافق	وظیفه‌شناسی
صداقت- فروتنی					
هیجان‌پذیری	** ۰/۱۱-				
برونگرایی	۰/۰۷-	۰/۰۳			
توافق	** ۰/۲۵	** ۰/۲۸-	** ۰/۱۴-		
وظیفه‌شناسی	۰/۰۵	** ۰/۳۲-	** ۰/۲۰-	** ۰/۲۹	
باز بودن به تجربه	** ۰/۱۴	۰/۰۳-	** ۰/۱۶-	** ۰/۲۷-	** ۰/۰۹

۷۱۱ = تعداد نمونه

* P < ۰/۰۵

** P < ۰/۰۱

- فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

سوال مهم این است که ۶ عامل HEXACO-PI-R تا چه حد وابستگی درونی دارند. همان طوری که در جدول ۷ ارائه شده است، همبستگی بین ۶ عامل نسبتاً کم بود و بیانگر آن است که سازه‌ها از هم مستقل هستند. بالاترین همبستگی ($r=0/32$) بین وظیفه‌شناسی و هیجان‌پذیری مشاهده شد. بین وظیفه‌شناسی و توافق نیز همبستگی مشاهده شد ($r=0/28$). همبستگی ضعیف عامل صداقت- فروتنی با دیگر عوامل بیانگر استقلال شدید این عامل است.

جدول (۸) همبستگی عوامل پرسشنامه‌ی HEXACO-PI-R با NEO-PI-R و مقیاس انحراف اجتماعی پرسشنامه‌ی MMPI-2 (اعتبار همگرا)

انحراف اجتماعی MMPI-2	باز بودن به تجربه NEO-PI-R	توافق NEO-PI-R	وظیفه‌شناسی NEO-PI-R	روان‌نژندی NEO-PI-R	برونگرایی NEO-PI-R	عوامل HEXACO-PI-R
-۰/۲۷**	۰/۲۹**	۰/۲۶**	۰/۰۲۶**	-۰/۴۹**	۰/۷۰**	برونگرایی
-۰/۰۳	-۰/۰۱	-۰/۱۷	-۰/۰۳	۰/۵۳**	-۰/۰۵	هیجان‌پذیری
-۰/۰۲	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۶۳**	-۰/۲۴**	۰/۰۰۱	وظیفه‌شناسی
-۰/۴۴**	-۰/۱۵	۰/۴۲**	۰/۲۸**	-۰/۵۲**	۰/۱۹*	توافق
-۰/۲۰	۰/۵۱**	۰/۱۹*	۰/۱۳	-۰/۲۰*	۰/۳۱**	باز بودن به تجربه
-۰/۷۹**	-۰/۰۸	۰/۱۲	۰/۵۲**	۰/۰۷	-۰/۰۲	صداقت- تواضع

n=۱۳۱

** همبستگی در سطح ۱٪ معنی‌دار است.

* همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است.

در جدول ۸ اعتبار سازه‌ی پرسشنامه‌ی HEXACO-PI-R ارائه شده است. برای بررسی اعتبار سازه‌ی پرسشنامه از پرسشنامه‌ی NEO-PI-R و مقیاس انحراف اجتماعی

1- Varimax rotation

پرسشنامه‌ی MMPI-2 استفاده شد. بالاترین اعتبار بین عامل صداقت- فروتنی با مقیاس انحراف اجتماعی MMPI-2 بود ($r=-0/79$). بعد از آن عامل‌های برونگرایی HEXACO-PI-R و برونگرایی NEO-PI-R با ($r=0/70$) و عامل‌های وظیفه‌شناسی با $0/63$ بیشترین اعتبار و عامل‌های توافق دو پرسشنامه با $0/42$ کمترین اعتبار را داشتند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش اعتبار و پایایی یک پرسشنامه‌ی شخصیتی جدید یعنی HEXACO-PI-R مورد بررسی قرار گرفته است. هدف اصلی این مطالعه عبارت بود از ارزیابی ۶ عاملی که در مطالعات واژگانی شخصیت در ۷ زبان مختلف دنیا پیدا شده بود. بررسی روانسنجی پرسشنامه نشان می‌داد که ابزاری پایا بوده و از ثبات درونی خوبی برخوردار است، اما نسبت به مطالعه‌ی اشتون و لی (۲۰۰۴) ثبات درونی مقیاس‌های عامل باز بودن به تجربه خصوصاً کنجکاوی و خلاقیت و عامل هیجان‌پذیری خصوصاً مقیاس اضطراب از پایایی کمتری برخوردار بود و احتمالاً با اصطلاحاتی در سوالات این دو عامل پایایی آنها افزایش می‌یابد. بررسی تعداد عامل‌های پرسشنامه نشان داد که ۶ عامل اول مجموعاً $74/57\%$ از واریانس کل را تبیین می‌کنند که نسبت به مطالعه‌ی اشتون و لی (۲۰۰۴) $11/4\%$ بیشتر است و بیانگر استقلال بیشتر عامل‌های شش‌گانه HEXACO-PI-R در مطالعه‌ی حاضر است.

وقتی که این عوامل با راه‌حل واریماکس چرخش داده شدند یک ساختار عامل ساده ظاهر شد (جدول ۶). در این مطالعه همانند مطالعه اشتون و لی (۲۰۰۴) همه‌ی مقیاس‌ها بالاترین بارهای خود را روی عوامل تعیین شده نشان دادند و اندازه‌های عامل مربوطه بزرگ و در محدوده $0/69$ تا $0/91$ قرار داشتند و همان طوری که ملاحظه می‌شود هیچ کدام از بارهای ثانویه فراتر از ارزش‌های مطلق $0/30$ در این مطالعه نبودند و بیانگر ساختار مطلوب پرسشنامه و استقلال هر چه بیشتر عوامل بود.

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸

برای بررسی اعتبار سازه پرسشنامه، ۱۳۱ نفر از دانشجویان دانشکده روانشناسی انتخاب شدند و پرسشنامه‌های HEXACO-PI-R، NEO-PI-R و همچنین مقیاس انحراف اجتماعی (Pd) پرسشنامه MMPI-2 اجرا شد. نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد همان طوری که انتظار می‌رفت عامل هیجان‌پذیری، برونگرایی، توافق و وظیفه‌شناسی HEXACO-PI-R تقریباً با هم‌تاهای خود از NEO-PI-R موازی هستند و همبستگی نسبتاً بالایی در تمامی عوامل مشاهده گردید. بالاترین همگرایی برای عامل برونگرایی ($r=0/70$) و کمترین آن برای عامل توافق با $0/42$ بود که تا حدودی از مطالعه‌ی اشتون ولی (۲۰۰۴) کمتر است. اما همان طوری که انتظار می‌رفت همبستگی بالایی بین عامل صداقت- فروتنی پرسشنامه‌ی HEXACO-PI-R و مقیاس انحراف اجتماعی پرسشنامه‌ی MMPI-2 به دست آمد ($r=-0/79$) که بیانگر اعتبار مطلوب عامل صداقت- فروتنی بود و از همبستگی این عامل با سایکوپاتی لونسون و همکاران (۱۹۹۵) در مطالعه اشتون و لی (۲۰۰۴) تا حدودی بیشتر بود.

نتایج این پژوهش نشان داد که پرسشنامه HEXACO-PI-R مدلی مفید و مؤثر برای ارزیابی ساختار شخصیت است. اما این نتایج دلیلی بر این اعتقاد که این مدل ۶ بعدی را به عنوان یک مدل قطعی و جهانی پذیرفت نیست. احتمال اینکه محققین دیگر بتوانند مجموعه‌ای از عوامل به دست آورند که دارای ثبات درونی و بیرونی بالاتر و اعتبار مطلوب‌تری باشد وجود دارد. اما بر اساس یافته‌های تجربی مطالعات کشورهای مختلف دفاع از ملاحظات نظری این پرسشنامه منطقی بنظر می‌رسد.

در نهایت این سوال مهم مطرح است که پرسشنامه‌ی HEXACO-PI-R در مقایسه با پرسشنامه‌های معروف پنج عاملی چه مزایای پیش‌بینی‌کننده‌ای دارد. در اینجا به اختصار به برخی مزایا اشاره می‌شود.

این پرسشنامه به علت گنجاندن عامل صداقت- فروتنی دارای برخی مزایای پیش‌بینی‌کننده است. اگر چه NEO-PI-R در عامل توافق برخی از محتواهای مربوط به

صداقت- فروتنی را دارد. با وجود این مقیاس‌های انصاف و اجتناب از حرص و آز در پرسشنامه‌ی NEO-PI-R هم‌تاهایی ندارند و نمی‌توانند این ابعاد شخصیت را اندازه‌گیری کنند. علاوه بر این عامل صداقت- فروتنی در مقایسه با مدل پنج عاملی واریانس بیشتری را در رفتارهای خودپسندانه و استعمارگرانه تبیین می‌کند. علاوه بر این در مطالعات اخیر مشخص شده است که مدل ۶ عاملی HEXACO در مقایسه با مدل پنج عاملی NEO-PI-R (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲) و نسخه‌های IPIP (گلدبرگ، ۱۹۹۹) خیلی بهتر تخلف شغلی را در محیط کار پیش‌بینی می‌کند و این مزیت عمده‌تاً از گنجاندن عامل صداقت- فروتنی ناشی شده است.

تاریخ دریافت نسخه‌ی اولیه‌ی مقاله: ۸۷/۹/۱۷
تاریخ دریافت نسخه‌ی نهایی مقاله: ۸۸/۱/۴
تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۶/۱۷

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
  - ▶ سال چهارم شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۸
-

References

منابع

- گروسی فرشی، م. ت. (۱۳۷۷). هنجاریابی آزمون جدید شخصیتی نفو (NEO) و بررسی تحلیلی ویژگی‌ها و ساختار عاملی آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های ایران، رساله‌ی دکتری، تهران: دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- مارنات، گ. گ. (۱۹۹۷). *راهنمای سنجش روانی برای روانشناسان بالینی، مشاوران و روان‌پزشکان*، ترجمه حسن پاشا شریفی و دکتر محمد نیکخو (۱۳۸۴). تهران: انتشارات سخن.
- مولوی، ح. (۱۳۸۶). *راهنمای عملی SPSS-10-13-14 در علوم رفتاری: تحلیل توصیفی و استنباطی داده‌ها در طرح‌های پژوهشی، آمار و روانسنجی*، اصفهان: انتشارات پویا اندیشه.
- Ashton, M.C. & Lee, K. (2001). A Theoretical Basis for the Major Dimensions of Personality, *European Journal of Personality*, 73, 1321-1353.
- Ashton, M.C., Lee, K., Perugini, M., Szarot, P., Devries, RE., Di Blas, L., Bors, K. & De Read, B. (2004). A Six- Factor Structure of Personality-Descriptive Adjective: Solutions from Psycho Lexical Studies in Seven Languages, *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 356- 366.
- Ashton, M.C., Lee, K., Vernon, P.A. & Jang, L. (2000). Fluid Intelligence, Crystallized intelligence, and the openness/ Intellect Factor, *Journal of Research in Personality*, 34, 198- 207.
- Costa, P.T., Mc Crae, R.R. (1992). NEO Personality Inventory- Revised (NEO-PI-R) and NEO Five Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual, Odessa: *Psychological Assessment Resources*.
- Digman, J.M. & Iakemoto-chock, N.K. (1981). Factors in Natural Language of Personality: Re-analysis, Comparison, and Interpretation of Six Major Studies, *Multivariate Behavior Research*, 16: 149-170.
- Egan, V. Deary, I. & Austin, E. (2001). The NEO-FFI: Emerging British Norms and an Item Level Analysis Suggest N.A. and C Are More Reliable Than O and E. *Personality and Individual Differences*, 29, 907-920.

- Goldberg, L.R. (1990). An Alternative "description of personality", The Big-five Structure, *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 1216-1229.
- Goldberg, L.R. (1999). A Broad-Band Width, Public-domain, Personality Inventory Measuring the Lower-Level Facets of Several Five-Factor Models, in I. Mervielde, I. Deary, F. Defruyt, & F. Ostendorf (Eds). *Personality Psychology in Europe*, 7 (pp. 7-28).
- Lee, K. & Ashton, M.C. (2004). Psychometric Properties of the HEXACO Personality Inventory, *Multivariate Behavior of Research*, 39 (2), 239-358.
- Levenson, M.R., Kiehl, K.A. & Fitz Patrick, C.M. (1995). A Assessing Psychopathic Attributes in a non Institutionalized Population, *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 151-158.
- Norman, W.T. (1963). Toward an Adequate Taxonomy of Personality Attributes: Replicated Ality Ratings, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.
- Tupes, E.C. & Christal, R.E. (1992). Recurrent Personality Factors Based on Trait Ratings, *Journal of Personality*, 60, 225-251.